

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет	Образотворче мистецтво	Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Кафедра	Реставрації та експертизи творів мистецтва	Рік навчання	1
Галузь знань	В Культура, мистецтво і гуманітарні науки	Вид дисципліни	Обов'язкова
Спеціальність	В4 Образотворче мистецтво та реставрація	Семестри	1
Спеціалізація	В4.02 Реставрація		

ЕКСПЕРТИЗА ТВОРІВ МИСТЕЦТВА

Семестр 1 (осінь 2025)

1 вересня — 13 грудня

Викладач Долуда Анатолій Олександрович, доцент, PhD (канд. т.н.)
E-mail exp.doluda@gmail.com
Заняття За розкладом, онлайн

Консультації четвер 9.00-10.30
Адреса онлайн
Телефон 050 971 92 58

КОМУНІКАЦІЯ З ВИКЛАДАЧЕМ

Поза заняттями офіційним каналом комунікації з викладачем є електронні листи.

Умови листування: 1) в *темі* листа обов'язково має бути зазначена назва дисципліни (скорочено — ЕТМ); 2) в полі тексту листа позначити, хто звертається — анонімні листи розглядатися не будуть; 3) файли підписувати таким чином: *прізвище_завдання*. Розширення: *текст* — *doc, docx, ілюстрації* — *jpeg, pdf*. Окрім роздруківок для аудиторних занять, роботи для рубіжного контролю мають бути надіслані на пошту викладача. Обговорення проблем, пов'язаних із дисципліною, по телефону є припустимі, але при відсутності навчальних пар. Крім того, консультування з викладачем в режимі онлайн відбуваються у визначені дні та години.

ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна не має обов'язкових передумов для вивчення.

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

Методичні матеріали

1. Долуда А. О., Пукліч О. С., Манжелій Т. С. Дослідження об'єктів живопису та творів із кераміки. Харків: ННЦ «ІСЕ ім. Засл. Проф М. С. Бокаріуса», 2021. С. 128.

2. Долуда А.О. Методика дослідження творів живопису: методичні рекомендації для студентів 1 курсу РЕТМ, Доктор філософії (видання друге). Харків: ХДАДМ, 2019. 16 с.
3. Ревенок Н.М. Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва з кераміки, порцеляни, скла навчальний посібник/ -К.:НАКККіМ, 2014.- 124с.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ

Блокнот для конспекту, ручка. Комп'ютерна техніка (ноутбук, планшет тощо) з можливістю виходу до мережі Інтернет. Програми, необхідні для виконання завдань: Microsoft Word. Мікроскопи МБС-2, МБС-9, Приладдя для дослідження в ультрафіолетовім та інфрачервоному діапазоні довжини електромагнітних хвиль. Негатоскоп. Лупи 3-10 крат. Набір світлофільтрів. Реактиви для мікрохімічних досліджень.

МЕТА Й ЗАВДАННЯ КУРСУ

Головна мета даної дисципліни полягає у наданні студентам базових знань щодо сучасних методів досліджень творів мистецтва, які базуються на основах фізичної і прикладної оптики та відомих як неруйнуючі методи досліджень творів мистецтва при проведенні мистецтвознавчих експертиз.

Завдання курсу є навчання студентів теоретичним і практичним навичкам, які необхідні при роботі в галузі, що оперує культурними цінностями.

На лекційних і практичних заняттях студенти набувають знання та розуміння процесів дослідження мистецьких творів, здійснювати експертизу художніх творів та обґрунтовувати (за потребою) вибір методики їхньої реставрації; здатність аналізувати наукові питання, виявляти та формулювати наукові проблеми в межах історичного та теоретичного дискурсів образотворчого та декоративного мистецтва, сфери реставрації та атрибуції творів мистецтва з можливістю подальшого втілення результатів роботи у наукове середовище (статті, доповіді тощо).

Дисципліна забезпечує спеціалізовані (фахові) компетентності:

ЗК 2. Здатність зберігати і примножувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 5. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

СК 1. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального середовища.

СК 2. Здатність володіти основними класичними і сучасними категоріями та концепціями мистецтвознавчої науки.

- СК 5. Здатність генерувати авторські інноваційні пошуки в практику сучасного мистецтва.
- СК 6. Здатність інтерпретувати смисли та засоби їх втілення у мистецькому творі.
- СК 8. Здатність проводити аналіз та систематизацію зібраної інформації, діагностику стану збереженості матеріально-предметної структури твору мистецтва, формулювати кінцеву мету реставраційного втручання.
- СК 9. Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності.
- СК 12. Здатність презентувати художні твори та мистецтвознавчі дослідження у вітчизняному та міжнародному контекстах.

Очікувані програмні результати навчання:

- ПРН 2. Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.
- ПРН 3. Формувати різні типи документів професійного спрямування згідно з вимогами культури усного і писемного мовлення.
- ПРН 4. Орієнтуватися в розмаїтті сучасних програмних та апаратних засобів, використовувати знання і навички роботи з фаховим комп'ютерним забезпеченням (за спеціалізаціями).
- ПРН 5. Аналізувати та обробляти інформацію з різних джерел.
- ПРН 8. Аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти (як джерела творчого натхнення) для розроблення композиційних рішень; аналізувати принципи морфології об'єктів живої природи, культурно-мистецької спадщини і застосовувати результати аналізу при формуванні концепції твору та побудові художнього образу.
- ПРН 9. Застосовувати знання з історії мистецтв у професійній діяльності, впроваджувати український та зарубіжний мистецький досвід.
- ПРН 10. Володіти основами наукового дослідження (робота з бібліографією, реферування, рецензування, приладові та мікрохімічні дослідження).
- ПРН 11. Визначати мету, завдання та етапи мистецької, реставраційної та дослідницької діяльності, сприяти оптимальним соціально-психологічним умовам для якісного виконання роботи.
- ПРН 15. Володіти фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації мистецьких творів.

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Основна спрямованість дисципліни визначається професійним сприйняттям особливостей реставраційної та експертної практики.

Дисципліна вивчається протягом 1 семестру 1-го курсу (2 кредити ECTS). Всього семестр має 2 модулі та 8 тем.

Осінній семестр: 90 годин: 60 — аудиторні лекційні, 30 — самостійні.

Змістовий модуль 1

Розділ 1. Тема 1. Світло та його властивості. Основні укладення променевої оптики. Розподіл електромагнітних хвиль за довжиною хвиль Вплив випромінювання різного діапазону довжини хвиль на твори мистецтва.

Тема 2 Оптичні інструменти. Світлофільтри. Джерела видимого спектру. Мікроскопи, устрій та різновиди. Методи і практика мікроскопічних досліджень. Інформативність досліджень та обробка даних при дослідженні творів мистецтва за допомогою мікроскопа.

Тема 3.Ультрафіолетовий діапазон випромінювання та його властивості. Дослідження творів в ультрафіолетовому випромінюванні. Люмінесцентне дослідження. Фосфоресценція та флуоресценція. Фотофіксація творів в ультрафіолетових променях. Джерела та прилади для дослідження в ультрафіолетовому діапазоні довжини хвиль. Техніка безпеки при роботі з джерелами ультрафіолетових променів. Інформативність досліджень та обробка даних при дослідженні творів мистецтва в ультрафіолетових променях.

Тема 4. Інфрачервоний діапазон випромінювання та його властивості. Дослідження творів в інфрачервоному випромінюванні. Джерела та прилади для дослідження в інфрачервоному діапазоні довжини хвиль. Техніка безпеки при роботі з джерелами інфрачервоних променів. Інформативність досліджень та обробка даних при дослідженні творів мистецтва в інфрачервоних променях. Фотографування та візуальне спостереження творів в інфрачервоних променях. Матеріали та обладнання. Інфрачервона рефлексографія. Робота з приладами “Інфрам” та ПНВ.

Змістовий модуль 2

Розділ 2. Тема 1. Рентгенівський діапазон електромагнітного випромінювання, його властивості та принципи його утворення. Обладнання лабораторій для рентгенографічних досліджень. Рентгенографічні дослідження. Основний метод рентгенографії. Компенсатографія . Методи кутової та стерео рентгенографії. Пошарова контактна рентгенографія. Фотоелектронографія. Використання методів рентгенографії в проведенні досліджень та атрибуції творів мистецтва. Інформативність досліджень та обробка даних при дослідженні творів мистецтва в рентгенівських променях.

Тема 2. Роль неруйнуючих методів дослідження творів мистецтва для визначення їх стану збереження та складання плану реставраційних заходів. Фотофіксація як метод дослідження творів мистецтва. Основні правила та вимоги при проведенні фотофіксації творів мистецтва.

Тема 3. Методологія проведення експертизи творів живопису, графіки, скульптури, творів декоративно-ужиткового мистецтва з металу, скла порцеляни та інше.

Тема 4. Історія розвитку методів дослідження творів мистецтва. Комплексне дослідження творів мистецтва. Об'єктивні та суб'єктивні методи дослідження та їх роль в атрибуції творів. Помилки та їх причини при використанні об'єктивних методів дослідження творів мистецтва.

ФОРМАТ ДИСЦИПЛІНИ

Теми розкриваються шляхом лекційних занять. Самостійна робота здобувача спрямована на завершення практичних завдань та закріплення лекційних тем. Зміст самостійної роботи складає пошук додаткової інформації та її аналіз, підготовка усних доповідей за лекційними темами дисципліни в контексті власного наукового дослідження. Додаткових завдань для самостійної роботи не передбачено.

ФОРМАТ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

Формою контролю є залік. Для отримання заліку достатньо пройти рубіжні етапи контролю у формі поточних перевірок процесу самостійної роботи. Для тих студентів, які бажають покращити результат, передбачені письмові контрольні питання за темами дисципліни (10 балів).

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Національна	Бали	ECTS	Диференціація А (внутрішня)	Національна	Бали	ECTS
відмінно	90–100	A	A+ 98–100	задовільно	64–74	D
			A 95–97		60–63	E
			A- 90–94	незадовільно	35–59	FX
добре	82–89	B	B+ 85–89	незадовільно (повторне проходження)	0–34	F
	75–81	C				

ПРАВИЛА ВИКЛАДАЧА

Під час занять необхідно вимкнути звук мобільних телефонів як студентам, так і викладачу. За необхідності студент має спитати дозволу вийти з конференції (окрім заліку).

Вітається власна думка з теми заняття, аргументоване відстоювання позиції.

У разі відрадження, хвороби тощо викладач має перенести заняття на вільний день, або попіклуватись про його заміну.

ПОЛІТИКА ВІДВІДУВАНOSTІ

Пропускати заняття без поважних причин недопустимо (причини пропуску мають бути підтверджені). Запізнення на заняття не вітаються. Якщо студент пропустив певну тему, він повинен самостійно відпрацювати її та на наступному занятті відповісти на ключові питання.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Студенти зобов'язані дотримуватися правил академічної доброчесності (у своїх доповідях, статтях, при складанні екзаменів тощо). Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. Якщо під час рубіжного контролю помічено списування, студент втрачає право отримати бали за тему, або надається інший перелік додаткових питань. Якщо це відбулось в процесі заліку — студент отримує тільки ті бали, що були зараховані за попередні етапи контролю.

Корисні посилання: <https://законодавство.com/zakon-ukrajiny/stattya-akademichna-dobrochesnist-325783.html>
<https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-shho-v-uchniv-ta-studentiv-na-dumtsi/>

РОЗКЛАД КУРСУ

Дата	Т е м а	Вид за няття	Зміст <i>Силабус</i>	годин	Рубіжний контроль експертиза творів мистецтва	
За роз кла дом	1	лекція	Тема 1. Світло та його властивості. Основні укладення променевої оптики. Розподіл електромагнітних хвиль за довжиною хвиль Вплив випромінювання різного діапазону довжини хвиль на твори мистецтва.	4	Усно викласти відповідь на задані питання по темі	опитування
За роз кла дом	2	лекція	Тема 2 Оптичні інструменти. Світлофільтри. Джерела видимого спектру. Мікроскопи, устрій та різновиди. Методи і практика мікроскопічних досліджень	4	Усно викласти відповідь на задані питання по темі	опитування
За роз кла дом	2	лекція	Інформативність досліджень та обробка даних при дослідженні творів мистецтва за допомогою мікроскопа.	4	Усно викласти відповідь на задані питання по темі	опитування
За роз кла дом	3	лекція	Тема 3.Ультрафіолетовий діапазон випромінювання та його властивості. Дослідження творів в ультрафіолетовому випромінюванні. Люмінесцентне дослідження. Фосфоресценція та флуоресценція променях	4	Усно викласти відповідь на задані питання по темі	опитування
За роз кла дом	3	лекція	Фотофіксація творів в ультрафіолетових променях. Джерела та прилади для дослідження в ультрафіолетовому діапазоні довжини хвиль. Техніка безпеки при роботі з джерелами ультрафіолетових променів. Інформативність досліджень та обробка даних при дослідженні творів мистецтва в ультрафіолетових	4	Усно викласти відповідь на задані питання по темі	опитування
1			2	3	4	
За роз кла дом	4	лекція	Тема 4. Інфрачервоний діапазон випромінювання та його властивості. Дослідження творів в інфрачервоному випромінюванні. Джерела та прилади для дослідження	4	Усно викласти відповідь на задані питання по темі	опитування

			в інфрачервоному діапазоні довжини хвиль.			
За розкладом	4	лекція	Техніка безпеки при роботі з джерелами інфрачервоних променів. Інформативність досліджень та обробка даних при дослідженні творів мистецтва в інфрачервоних променях. Фотографування та візуальне спостереження творів в інфрачервоних променях. Матеріали та обладнання. Інфрачервона рефлексографія. Робота з приладами “Інфрам” та ПНВ.	4	Усно викласти відповідь на задані питання по темі Доповідь (усно), 5 хвилин, інтерпретація тем дисципліни в межах власного дослідження (за вибором	опитування
			Усього за 1 модуль:	28		
			Розділ 2.			
За розкладом	1	лекція	Тема 1. Рентгенівський діапазон електромагнітного випромінювання, його властивості та принципи його утворення. Обладнання лабораторій для рентгенографічних досліджень.	4	Усно викласти відповідь на задані питання по темі	опитування
За розкладом	1	лекція	Рентгенографічні дослідження. Основний метод рентгенографії. Компенсатографія . Методи кутової та стерео рентгенографії. Пошарова контактна рентгенографія.	4	Усно викласти відповідь на задані питання по темі	опитування
За розкладом	1	лекція	Фотоелектронографія. Використання методів рентгенографії в проведенні досліджень та атрибуції творів мистецтва. Інформативність досліджень та обробка даних при дослідженні творів мистецтва в рентгенівських променях.	4	Усно викласти відповідь на задані питання по темі	опитування
За розкладом	2	лекція	Тема 2. Роль неруйнуючих методів дослідження творів мистецтва для визначення	4	Усно викласти відповідь на задані питання по темі	опитування

дом			їх стану збереження та складання плану реставраційних заходів.			
За розкладом	2	лекція	Фотофіксація як метод дослідження творів мистецтва. Основні правила та вимоги при проведенні фотофіксації творів мистецтва	4	Усно викласти відповідь на задані питання по темі	опитування
За розкладом	3	лекція	Тема 3. Методологія проведення експертизи творів живопису, графіки, скульптури, творів декоративно-ужиткового мистецтва з металу, скла, порцеляни та інше.	4	Усно викласти відповідь на задані питання по темі	опитування
За розкладом	4	лекція	Тема 4. Історія розвитку методів дослідження творів мистецтва. Комплексне дослідження творів мистецтва.	2	Усно викласти відповідь на задані питання по темі	опитування
1			2	3	4	
За розкладом	4	лекція	Об'єктивні та суб'єктивні методи дослідження та їх роль в атрибуції творів. Помилки та їх причини при використанні об'єктивних методів дослідження творів мистецтва.	4	Усно викласти відповідь на задані питання по темі	опитування
			Усього за 2 модуль:	32		
			Усього за 1 семестр:	60		

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

1	Поточний контроль за перший модуль	0–40
2	Поточний контроль за другий модуль	0–60
	Всього балів	100

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Бали			Критерії оцінювання
	0–20	0–40	
A+	20	40	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, надав додаткові матеріали та приклади за темою. Відповів на додаткові питання. Розширив роботу до рівня тез до конференції. Подача акуратна, без помилок
A	17–19	37–39	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, надав додаткові матеріали за темою. Подача акуратна, без помилок
A-	16	36	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, подача акуратна, без помилок
B	12–15	32–35	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, але зробив декілька незначних помилок
C	8–11	22–31	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, але зробив значні помилки, є невеликі проблеми з форматуванням
D	4–7	10–21	Студент не в повному обсязі опанував матеріал теми, робота виконана на недостатньому рівні із значними недоліками (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, відсутність творчого підходу тощо), наявні проблеми з форматуванням
E	1–3	1–9	Студент в недостатньому обсязі опанував матеріал теми, виконана робота має багато значних недоліків (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, невідповідність завданню, невчасна подача виконаної роботи, неохайність подання тощо).
	0	0	Пропуск рубіжного контролю

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Розширений список літератури наведено у методичних матеріалах. Також на заняттях викладач може порекомендувати додаткові джерела інформації.

1. Долуда А. О., Пукліч О. С., Манжелій Т.С. Дослідження об'єктів живопису та творів із кераміки. Харків: ННЦ «ІСЕ ім. Засл. Проф М.С.Бокаріуса», 2021. С.128.
2. Калашникова О.Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей : підручник / О.Л. Калашникова. – К. : Знання, 2006.
3. Індутний В.В. Оцінка культурних цінностей. – К.: тов. “Аякс прінт”, 2008 – 608 с.
4. Ревенок Н.М. Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва з кераміки, порцеляни, скла. навчальний посібник/ -К.:НАКККіМ, 2014.- 124с.
5. Закон України “Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей” № 1068 – ХІУ.
6. Тітов М.Ф. Техніка і технологія темперного жовткового іконопису. навчальний посібник/ -К.:НАОМА, 2005.- 124с.

7. Долуда А.О. Твори живопису як культурні. цінності: ознаки і критерії./ Долуда А.О., Пукліч О.С., Манжелій Т.С. //Збірник III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія і практика судової експертизи і криміналістики» 27 лютого 2020 р в Київському університеті права НАН України- Київ-Маріуполь, 2020. С. 102-106.